A szöveg megjelent MAGYAR FELSŐOKTATÁS 7 p. 55 (2001)"

SZÓ–KINCS

Nagy Péter Tibor

Klebelsberg műve

Ladányi Andor könyvéről

Lassan egy fél könyvespolcot megtölt az elmúlt két évtizedben keletkezett Klebelsberg-irodalom – különösen, ha gyűjtőszenvedélyünk folyóiratokban megjelent tanulmányok, szakkönyvfejezetek s kéziratban maradt doktori és kandidátusi disszertációk fénymásolására is következetesen kiterjedt.

A Klebelsbergről szóló „tanulmányok" egy része olyan politikai publicisztika, mely az 1980–90-es évekkel foglalkozó historiográfus és ideológiatörténész figyelmére méltó csak. A tudományos irodalom viszont két részre osztható: az „alkotó ágazatpolitikust" ábrázolókra és a „nagypolitikus" tevékenységét értékelőkre.

Ladányi műve nem sorolható e két blokk egyikébe sem. Ladányi ugyanis ágazati monográfiát ír, de egy pillanatra sem téveszti szem elől a probléma szélesebb társadalmi és politikai beágyazottságát. Műve számtalan új felsőoktatáspolitika-történeti tényt tár fel rendkívül gazdag levéltári kutatások alapján. Az egyetempolitika ugyanis nem csupán elvi, a rendszer egészére vonatkozó döntésekből és koncepciókból áll, hanem – különösen olyan viszonylag kis rendszerekben, mint a Trianon utáni magyar – az egyes intézmények életébe nagy változást hozó egyedi döntésekből is.

Ladányi munkája a klebelsbergi koncepciókat elemző, az elmúlt évtizedet uraló más munkák sorából azzal emelkedik ki, hogy éppen e konkrét ügyek bázisán azt mutatja be, hogy a kultuszminiszter valódi politikai alternatívák között döntött, értékei és érdekei mentén. S munkája ezektől az elemzésektől érdekes elsősorban.

Nem az a kérdés, hogy „a nagy kultuszminiszter jót tett a vidéki egyetemek megalkotásával", hanem az a politikai összefüggés, hogy e program egyszerre tesz eleget a baloldal-ellenességnek („a bűnös város levegőjétől" távol nevelni a jövő értelmiségét…). és a szélsőjobboldal-ellenességnek (numerus clausus ügyben ugyanis a budapesti egyetem professzori kara és diákszervezetei állnak a

jobbszélen…) A több egyetemre egyidejűleg irányuló fejlesztés ugyanakkor nem egyszerűen „vidékfejlesztési” szempontból volt „pozitív” és a „pénzügyi túlvállalás” szempontjából volt „negatív” (ahogy eddig tudtuk), hanem azzal, hogy gyakorlatilag átrendezte a minisztérium és az egyetemi autonómiák erőviszonyait. A csekély épületvagyonnal bíró, felszereléshiánnyal küzdő, sőt még hallgatókkal sem eléggé ellátott egyetemek bármely fejlesztési pénzt szívesen fogadtak, s ennek érdekében könnyebben teljesítették a kulturpolitika mindenkori kívánságait is, mint a budapesti egyetem. (Például a bölcsészkar egységének megőrzése a pesti egyetem uralkodó csoportjainak fontosabb volt, mint az esetleges önálló természettudományi blokk létesítéséből húzható anyagi előnyök.) Hasonlóképpen a legendás klebelsbergi Collegium Hungaricum rendszer sem önmagában, hanem a „szabad ösztöndíjak” többek által képviselt alternatívájához képest érdekes igazán.

A húszas évek Klebelsbergje nem ünneplendő vagy elítélendő, hanem az egyedi és elvi ügyekben nagypolitikai és ágazatpolitikai döntéseket hozó miniszter volt – tevékenysége ekképpen politikatörténeti célból és eszközökkel elemzendő kulturpolitika – ez talán a Ladányi-kötet legfontosabb tanulsága. Ladányi – aki a magyar felsőoktatás-történet legjelentősebb monográfusa – ez alkalommal hangsúlyozottan kisterjedelmű kötetet írt – de ez megtévesztő. A pár lapnyi numerus clausus fejezet mögött például egy sokkal részletesebb „Századok” tanulmány áll. (Bár kétségtelenül éppen ebben a vonatkozásban, azaz a hallgatói összetétel kérdésében – az elképesztően gazdag statisztikai forrásbázis birtokában sokkal részletesebb elemzésekre lenne szükség, mint amelyek eddig készültek s amelyek tanulságai e kötetben olvashatók.)

Szívesen olvasnánk Ladányi elemzéseit és adatait a profeszszorokkal és szervezeti egységekkel kapcsolatban az e kötetben megírtnál bővebben is, a szűkszavúságért viszont vigasztalhat a tudat, hogy e terjedelemben e kötet talán a felsőoktatás iránt érdeklődő nem történész értelmiségiek polcára is felkerülhet, formálva, alakítva – jelenkori lépéseikre kiható – felsőoktatás-szemléletüket is. A történettudomány pedig egy – sok tekintetben példaértékű – kismonográfiával lett gazdagabb.

Ladányi Andor: Klebelsberg felsőoktatási politikája – Argumentum kiadó, Budapest, 2000, 180 p.